

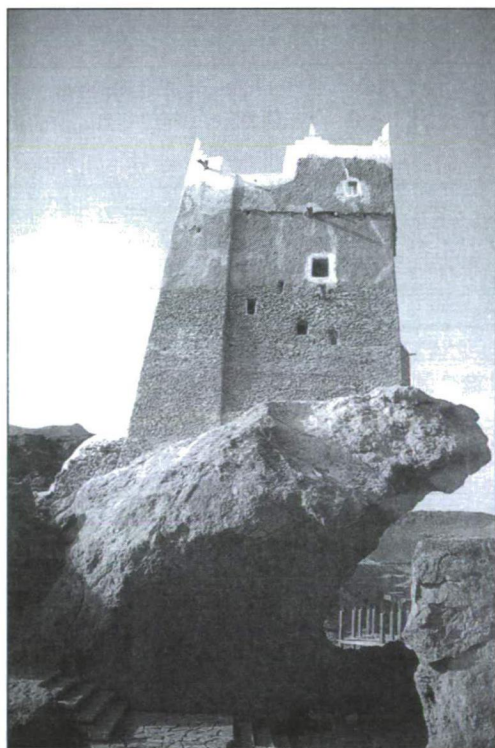
ALÁCS ATTILA

Sába királynő országa: Jemen

(1. rész)

FÖLDRAJZI HELYZETE ■ Jemen az Arab-félsziget délnyugati szegletében helyezkedik el. Az ország nyugati része a Vörös-tenger, déli részén az Adeni-öböl, keleti oldalát Omán, északról pedig Szaud-Arábia határolja.

VÁMHÁZ AL-MUKALLA HATÁRÁBAN. AZ ÁDENI-ÖBÖL PARTJÁN FEKVŐ KIKÖTŐVÁROS VALAHA AFRIKÁBAN ÉS KELET-ÁZSIÁBAN IS KERESKEDELMI LERAKATOKAT TARTOTT FENN

A Vörös-tenger 40-50 km széles parti síksága a Tihamah, ettől a szárazföld belseje felé haladva a parti síkság fokozatosan dombvidéki tájba megy át, és ezzel elkezdődnek a jemeni hegyvidék meredeken kiemelkedő vonulatának hegyláb formái. Ez 700-1800 méter tengerszint feletti magasságig emelkedik, majd óriási fennsíkba megy át, amely kelet felé haladva a Hadramut hegység vonulata. Tőle északra 1000 méter körüli fennsík változatos tájegységei, sivatagok, félsivatagok tagolják.

ÉGHAJLATI VISZONYOK ■ Jemen változatosan tagolt domborzata és különlegesen kedvező éghajlati viszonyai kivételes természeti körülményeket alkotnak. Területére májustól szeptemberig a délnyugati monszunszelek elegendő csapadékot hoznak ahhoz, hogy a fennsíki hűvösebb levegő és a termékeny talaj a mezőgazdaság számára jó feltételeket biztosítson.

A legcsapadékosabb tájegység, az ország délnyugati része, ahol közel 1200 mm-es az évi átlagos esőmennyiség. Évente 40-60 esős nap öntözi a térséget, a levegő páratartalma alig haladja meg az 50%-ot. A száraz időszak a téli félévben érvényesül, októbertől februárig, ilyenkor északi légáramlatok uralkodnak, amelyek ködszítalásból biztosítanak némi csapadékmennyiséget. A hőmérsékleti értékek is hasonló szélsőségeket mutatnak, 40 Celsius-foktól mínusz 6 Celsius-fokig változhatnak.

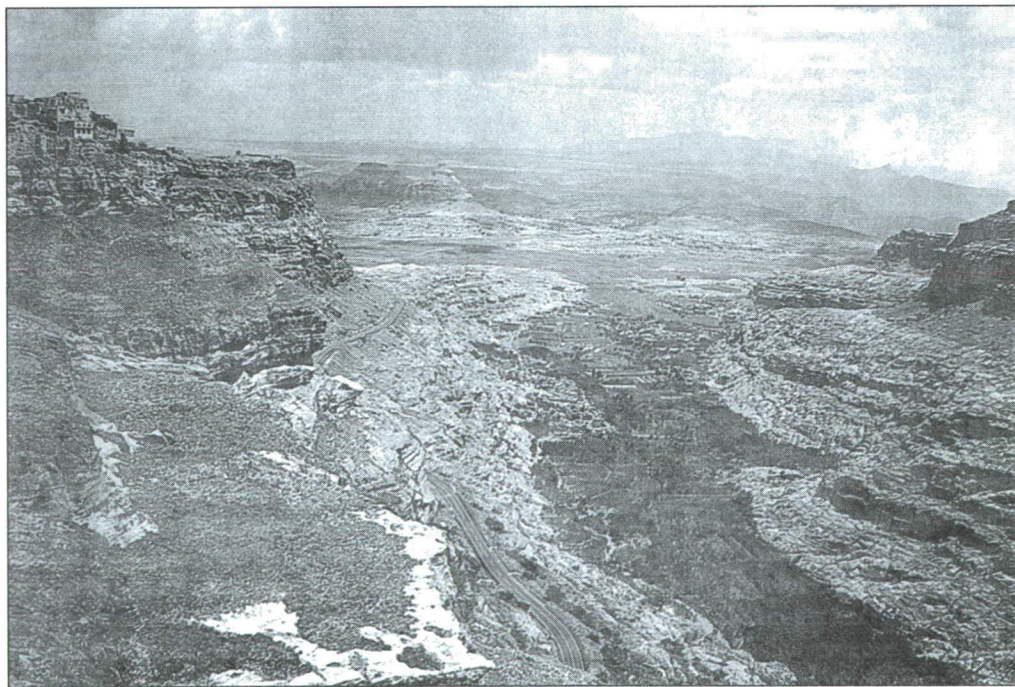
VÍZFOLYÁSOK ■ az országban nincs

állandó vízfolyás. Legtartósabban a Hadramut-hegység keleti részén levő Masilla vádiban (időszakos vízfolyásban) van alkalmanként víz. A fennsík nyugati felén a csapadék heves, pusztító áradásokat okozva zúdul le a Tihamah-síkságra. A fennsík keleti peremén, a kelet felé lejtős üledékes rétegekből nagy hozamú források bukkannak a felszínre.

NÖVÉNYI ÖVEZETESSÉG ■ az ország növényi övezetességei vertikálisan (észak-déli irányban) tagolják a változatos domborzatú tájegységeket. A Vörös-tengertől az első övezetesség a száraz sztyeppe, ez főleg a Tihamah tengerparti sávja. Ettől keletre trópusi-szubtrópusi sztyeppe található a hegyvidék alsó és középső magassági zónájában, majd ezt követi a tüskés szavannabozótos, 20–30 km széles sáv. A negyedik övezet a szubtrópusi hegyi erdő, amelynek kiterjedése 20–100 km széles. Ezt követően ismét

trópusi, szubtrópusi bokros sztyeppe, száraz sztyeppe, tüskés szavanna váltakozásai figyelhetők meg. A fennsík természetes növényzetét megtrikította a sok ezer éves emberi jelenlét.

FÖLDHASZNÁLAT ■ Jemen területének 20%-a művelhető, de ennek is csak fele használható évenkénti rendszeres földművelés céljából. A fás-bokros, némi jóindulattal erdőnek tekinthető növényzet területének aránya nem több, mint két százalék. A jó termésátlagot biztosító földeken hosszú múltra tekint vissza a mezőgazdasági termelői tevékenység. Régészeti leletek szerint a pleisztocén (jégkor) alacsony tengerszintje miatt Jemenben a szárazföldi híddá vált a Bád-el-mandeb szoroson át, amelyen keresztül már a kőkorból bevándoroltak az afrikai törzsek. A változatos domborzatú terület széles lehetőséget biztosított a különféle földhasználati módok kialakítására.

JEMEN HEGYVIDÉKI TÁJAIT ÉVENTE AKÁR 1000 MILLIMÉTERNYI CSAPADÉK IS ÖNTÖZI. TERMÉKENY VÖLGY AZ EGYKOR „BOLDOG ARÁBIA”-KÉNT EMLEGETETT TERÜLETEN

A földhasználat területi rendjét, mind a múltban, mind pedig a jelenben a vízbeszerzési lehetőségek határozták meg. A fennsík középső és keleti részén, ahol a csapadék mennyiség nem több évi 500 mm-nél, másfél évenként ismétlődő földművelési ciklust alkalmaznak. A meredek lejtőkön a teraszos földművelő gazdálkodás hatékony lehetőséget biztosít a talajpusztulás megakadályozására.

A vízzel való gazdálkodásnak több módszerét fejlesztették ki. A legcsapadékosabb területeken vannak olyan teraszok, amelyek nem igényelnek vízutánpótlást. A nyugati hegyvidéken a fennsík felé haladva a teraszok többsége az állandóan aktív forrásokból kapja vízutánpótlását, ezeken a teraszokon folyik a legértékesebb növénykultúrák – kávé, kukorica, banán, papaja, citrom és ízletes zöldségek – termelése. A hegylábi területeken pedig mindenütt a vízfolyást lassító vagy terelő kavics-földgátakat alakítottak ki, amelyek egy-két hektár alapterületű, két-három méter mély tárolókba vezetik a vizet. Az 1960-as évek óta, a benzinmotoros vagy az elektromos szivattyúk megjelenésével, jelentős mennyiségű talajvizet vagy rétegvizet használnak fel a mezőgazdasági termelés elősegítésére olyan területeken, ahol eddig az éghajlati körülmények ezt nem tették lehetővé. A keleti sivatag szélén a datolyapálmás oázisok vize egy-egy jelentősebb rétegforrásból, ill. talajvízből származik. Itt gyapotot, búzát, kölest, kukoricát, lucernát, zöldséget, gyümölcsöket egyaránt termelnek.

A múlt

Az ország történelme minden bizonnyal egyidős lehet az ősi folyamvölgyi kultúrák kialakulásával. Ennek alapja az az árucikk volt, aminek ára vetekedett az aranyéval: a mirha és a tömjén. Minden jelentősebb öko-

ri kultúra felhasználta kultikus szertartásaihoz e két luxuscikket, ami jelentős bevételt biztosított a térségben lévő államalakulat számára.

A tömjén használata akkoriban szerte a világon általános volt: éjjel-nappal, a nap bármely szakában füstöltek vele, templomokban és magánházakban egyaránt. Akkor is, ha kértek valamit, és akkor is, ha köszönetet mondtak valamiért; áldozat bemutatásakor és ünnepségeken csakúgy, mint amikor az uralkodónak akartak hódolni. A mirhát a holtak bebalzsamozásához és szépségápoláshoz használták. A mirhaolaj például közkedvelt eszköz volt a bőr rugalmasságának megőrzésére. Ezenkívül a tömjén és a mirha az arany mellett az uralkodóknak szánt ajándékok között is fontos szerepet töltött be. Nem csoda tehát, hogy a sábaiak óriási gazdagságot halmozhattak fel. Tömjén és mirha csak náluk és a szemben fekvő afrikai partokon – a mai Etiópia területén – termett, ez a vidék viszont kereskedelmi szempontból szilárdan a kezükben volt.

Az ottani tömjént és mirhát felvásárolták, majd a sajátjukkal együtt Egyiptomba, Föníciába és Szíriába szállították eladásra. Ezenkívül az Indiából és Etiópiából származó különféle selyemszövetekkel, értékes fűszerekkel és elefántcsonttal a sábaiak közvetítő kereskedelmet is folytattak. Ezek az áruk hajón érkeztek a dél-arábiai kikötőkbe, ahol karavánok vették át őket, s az ősi tömjénúton az említett országokba szállították. Az Arábián keresztül vezető karavánút volt az első nagyarányú kereskedelmet lebonyolító útvonal. Az ún. tömjén-útvonal mentén alakult ki vagy folytatódott egy birodalom, Sába királysága, amely a Kr. e. X. század tájékán létezett. Az Ótestamentumban is említést tesznek mérhetetlen gazdagságról. A sábaiak gazdagsága valóban elképzelhetetlenül nagy volt. *„Ez a nép nem csupán a szomszédos törzseket múlja felül gazdagágával és pazarló életmódjával, de minden*

más népet is. Számtalan arany és ezüst író-edényük van, mind csupa finom ötvösmunka; gondosan díszített, ezüstlábakon álló edényeik és más háztartási eszközeik párját ritkítón értékesek; terméiket oszlopok tömege tartja: ezek az oszlopok részben aranyozottak, az oszlopfejeket pedig ezüstfigurák díszítik.”

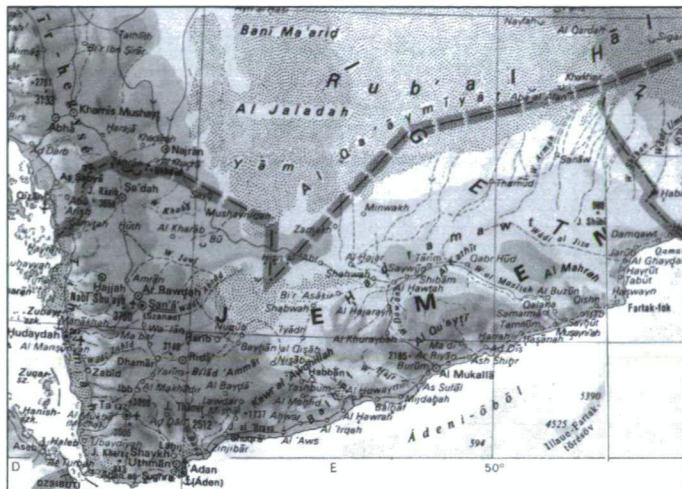
Házaik mennyezetét és ajtaját pajzs alakú bemélyedésekkel részekre osztják, ezeket bearanyozzák vagy drágakövekkel díszítik: hasonlóképpen a házak többi berendezése is bámulatra méltóan értékes, mivel részben ezüstműből és aranyból, részben pedig elefántcsontból és a legértékesebb drágakövekből készültek. *„A Sábaiak örömeiket lelik ebben a pompában, mivel azt hiszik, a földi gazdagság az istenek kitiűntető adománya, és őket dicséri, ha ezt másoknak is megmutatják.”* Diodórosz írja mindezt, az i.e. I. században élt görög történetíró, aki szerint Sába maga volt a paradicsom. Akinék viszont nem sikerült gazdagsága révén a kiválasztottak közé bejutnia – ilyen azonban kevés volt –, azt az állam büntetéssel sújtotta: az illetőnek „szegénységi adót” kellett fizetnie. Akinék nem volt pénze, az a közszolgálatban dolgozhatta le a bírságot: utat építhetett, kutat áshatott vagy töltéseket emelhetett.

Sába legendás királynője

Bilkisz egyetlen gyermeke és első tanácsosa volt apjának, Hadhad ben Sarh királynak. Amikor apja meghalt, egy távoli rokon került ki győztesen a trónért vívott küzdelemből. Az udvaroncok őt támogatták és mellé állították a népet is. Nem sokáig örvendezhetett azonban a népszerűségnek: kegyetlenségének híre hamarosan elterjedt, és arról is sokan tudomást szereztek, hogy az új uralkodó egy szép nőért bármire képes. Bilkisz felismerte, hogy a király rossz tulajdonságai a kezére játszanak. Megkörnyékezte hát a királyt, aki örömmel fogadta ágyába

a szépséges leányt. Bilkisz a nászéjszakáján leitatta a férfit, majd leszúrta. Másnap – mondja a krónika – a nép elismerte Bilkiszt királynőjének. Így lett Bilkiszből az i. e. első évezred egyik nagyhatalmának feje. Miután vetélytársát eltávolította az útból, Bilkisz ült a trónon, amely Tabari perzsa történetíró szerint nyolcvan könyök széles, és ugyanilyen magas volt. Alapja vörös aranyból készült, magát a trónt pedig gyöngyök, és rubinok borították. Igazán lélegzetelállító látvány lehetett: egy trón, melyet drágakövek borítanak, és akkora, mint egy szoba. Abban pedig, hogy nő ült a trónon, az iszlám előtti Arábiában nem volt semmi különös: a krónikák nem egy hatalmas női uralkodóról számolnak be.

A Maribi romváros – mondta később Wendell Philips – a világon ma még létező régészeti kincsestárak egyik legnagyobbika. Az iszlám előtti hitvilág holdistene, Ilumkuh tiszteletére emelt monumentális, kör alakú templom pedig szinte teljesen egyedülálló építmény. Azonnali beavatkozásra lenne szükség megmentésére, mert ellenkező esetben semmi sem fogja ezt a mesterművet a pusztulástól megóvni, a művészetet és a tudományt pedig pótolhatatlan veszteség éri. A jemeniek közül azonban sokan hisznek abban, hogy Bilkisz királynő, varázsló is volt, hiszen a Sábaiak főistenét, Ilumkuhot szolgálta. Papnői minőségében pedig a királynő mágikus erővel is rendelkezett. Beletartozott ebbe a jövőbe látás képessége is. Egy régi zsidó írás tanúsága szerint például Salamon király megmutatta a királynőnek épülőfélben lévő templomát. Eközben a Bilkiszt állandóan kísérő búbos banka hirtelen felrikoltott és röpködni kezdett egy tövétől kitépott fa felett, amely ott hevert előttük a földön. Bilkisz ekkor így szólt Salamonhoz: *„Tudd meg, hogy a nemzetségedből származó legutolsó királyt erre a fára fogják felfeszíteni!”* Bilkisz Jézusra gondolt, aki ezer évvel később valóban meghalt a keresztfán.

Izraelben Bilkisz idejében, az i. e. X. század közepén, Salamon király uralkodott. Hivatalnokai a határon átvették az országnak szánt árukat és döntöttek arról is, hogy a sábaiak karavánjai egyáltalán átvonulhatnak-e Izraelen. Igen kellemetlen és nyugtalanító helyzet volt ez egy olyan ország számára, amely a kereskedelemből élt, ti. hogy karavánjai csak a határon tudták meg, használhatják-e egyáltalán a külföldi utakat. Ráadásul Salamon még flottát is szerzett. Szövetségese, a föníciai Hiram, Tiroosz királya építette számára a hajókat, és még legénységet is kölcsönzött hozzájuk. Ezek a hajók nagy veszélyt jelentettek a sábai kereskedelem számára, mivel ugyanazokat az árukat gyorsabban és olcsóbban juttathatták el rendeltési helyükre, mint a sábaiak szárazföldi karavánjai. Salamon hajói ily módon rengeteg haszontól foszthatták volna meg a sábai királyságot. Mindez elegendő ok volt Bilkisz számára ahhoz, hogy diplomáciai látogatást tegyen Salamon királynál. Ezt a hivatalos látogatást a Biblia tette ismertté: „*És bejőve Jeruzsálembe igen nagy sereggel és tevékkel, amelyek hoznak vala fűszerszármokot, igen sok aranyat és drágaköveket.*” Boldog Arábia – így nevezték szomszédai Sábát az ókorban – királynéja „*ada a királynak száz és húsz tálen-*

tom aranyat”, majd így szólt hozzá: „*mind igaz, amit az én földemen halottam volt a te dolgaidd felől és a te bölcseségedről. De én hinni sem akartam azokat a beszédeket, míg én magam el nem jöttem, és szememmel nem láttam. És ímé nekem a felét sem beszéltek el, te meghaladtad bölcsességgel és jóssággal a hírt, amelyet hallottam felőled.*” – Eddig a Biblia (Királyok első könyve, 10.), amely ha nem is teljes okát mondja el annak, miért is

ment el Sába királynője Jeruzsálembe, mégis valószínű eseményről számol be. Bilkisz kezdeményezte ezt a találkozást: „*Salamonhoz méne, és szóla vele mindenekről, amelyek szíven voltak*” – mondja a szentírás. Minden biztonnyal azok a mindenek, amelyek a szíven voltak, a karavánokra vonatkoztak.

Abban, hogy Bilkisz ajándékot vitt vendéglátójának, nincs semmi különös. Egyfelől minden oka megvolt rá, hogy jókedvre hangolja Salamont, másrészt hivatalos látogatások alkalmával ma is megajándékozzák egymást a résztvevők. Az az ajándék viszont, melyet állítólag Salamon adott a királynőnek, egészen más természetű volt.

Az etióp kopt keresztények szent irata, a Kebra Negest szerint a tárgyalásokat követő éjszaka Salamon csellel magáévá tette Sába királynőjét, majd másnap reggel egy gyűrűt átadva neki, azzal bocsátotta útnak: „*Ha utódom fogant volna benned, ez legyen az ő jele. Ha pedig fiú lesz, jöjjön el majd hozzám.*”

Így is történt: a hazafelé tartó több hónapos út alatt a királynő fiút szült. Ez a fiú Menelik lett, az etiópok első uralkodója. A Kebra Negest egyébként ismét valószínű történelmi tényről számolt be: Dél-Arábiából ugyanis nem sokkal Sába királynőjének kora után valószínű bevándorlás kezdődött

a mai Etiópia területére. Az arabok elődei, a Boldog Arábiában élő semita törzsek a Kebra Negest szerint összekeveredtek az itt élő fahéjszínű őslakókkal, és ebből a kulturális és etnikai keveredésből született meg a korai etióp állam. Eszerint az etiópok, ha Salamont nem is, de Sába királynőjét bizonyos joggal tarthatják ősüknek. Az viszont mindenképpen tény, hogy a sábai karavánjai ettől kezdve zavartalanul áthaladhattak Izraelen, és Salamon hajói rendre kikötöttek a dél-arábiai partokon, hogy vizet vételezzenek és fedélzetükre vegyék a sábaiak szállítmányait. Cserébe ezért Salamon biztosította a szabad átvonulást országán a sábai karavánoknak. Kereskedelmi szerződés volt ez a javából, amely mindkét fél megelégedésére szolgált. Alighanem erre az egyezsége vezethető vissza egy későbbi városalapítás is.

Ez a város Petra, a nabateusok sziklavárosa Jordániában. A történettudósok sokáig találgatták, kik is voltak ezek a nabateusok, és miért éppen ebben a sziklás, kietlen pusztaságban alapították meg városukat. A jemeni leletek alapján arra lehet következtetni, hogy a nabateusok a sábai királyság egyik törzsét alkották, és azért „küldték ki” őket Petra megalapítására, hogy ily módon a nagy karavánutak mentén egy állandó és biztonságot nyújtó kereskedelmi lerakat létesüljön.

Kitérő: a Frigyláda

A Kebra Negest szerint a frigyláda eltűnésének története Salamon uralkodásának idejére, Kr.e. 970–931 körülre tehető. Salamon Kr.e. 959-ben látogatta meg Sába királynője, a szépséges Bilkisz, aki sokat hallott a jeruzsálemi templom kincseiről és a nagy tudású, bölcs és bohém királyról, aki

A JEMENI-HEGYVIDÉK LAKÓI SZIKLAMEREDÉLYEK PEREMÉRE VAGY HEGYORMOK TETEJÉRE ÉPÍTETT, SASFÉSZEKSZERŰ, ERŐD JELLEGŰ TELEPÜLÉSEKEN ÉLNEK

Szilassi Péter fotói

már hat éve uralkodott népén. Bilkisz hamar elcsábította Salamont, aki mindenféle kincsekkel halmozta el az szépséget. Ezek a kincsek hatezer szekérre fértek csak fel, de volt köztük egy rejtélyes szekér is, amely a levegőben megy és amelyet istentől kapott bölcsessége alapján maga (Salamon) készített (Kebra Negest 30. fejezet).

Miután Bilkisz hazatért a Sába királyságába, megszülte Salamon gyermekét, Baina-lehket, aki királyhoz méltó neveletésben részesült. Megismerte a tudományokat, a művészeteket, a fegyverek használatát. Kr. e. 937-ben, huszonkét évesen végre ő is útra kelt, hogy megismerhesse apját, aki őt is bőkezűen megajándékozta, és megkülönböztetett vendéglátásban részesítette.

Igen ám, de Baina-lehket mindez hidegen hagyta. Őt csupán a titokzatos képességű frigyláda érdekelte, amelyről Bilkisz oly sokat mesélt neki. Ezért megkérte a bölcs királyt, adja kölcsön az oltalmat biztosító ládát anyja számára. Salamon kissé megremült ettől a kívánságtól, és hiába magyarázta Baina-lehketnek, hogy a ládának semmi hasznát sem vennék. Fia azonban makacsul kitartott a kérés mellett, ezért Salamon ráállt a dologra, de feltételeket szabott: a ládát titokban kell elszállítani és hivatalosan ő semmit sem tud a Sábai herceg tervéről.

Baina-lehket összehívta embereit, megbeszélték a haditervet. Jeruzsálem különböző asztalosaival elkészíttetnek olyan részeket, amelyek egy-egy eleméből pontosan összeállítható a frigyláda másolata. A ládát ezután maga Baina-lehket cserélte ki a hamisítványra apja óvintézkedéseinek figyelembevételével. Először elszállították a letakart eredeti ládát, majd az etióp herceg visszatért a szentélybe, és ott összeállította a hamisított frigyládát. Az eredetit időközben társai a Sábai táborba szállították és elásták. Hogy ne keltsenek feltűnést, egy hétig még Jeruzsálemben maradtak. Baina-lehket ez alatt többször is belépett apja és a főpapok

társaságában a szentélybe. A főpapoknak így nem állt módjukban az eredetinek hitt láda üzemeltetése, hiszen mindig velük volt valamelyik idegen, márpedig a ládát csak a főpapok érinthették meg, és csakis akkor üzemeltethették, amikor rajtuk kívül senki más sem volt a szentélyben.

Baina-lehket tehát egy hét múlva indult útnak Etiópiába. A ládát kiásták, és számos értéktelen lim-lom, kacat és ruhanemű közé rejtve az egyik szekéren helyezték el. A karaván útnak indult. Kétnapi járóföldre Jeruzsálemtől a frigyládát áttették a sivatagban, fegyveres kísérettel várakozó égi szekérre, amelyet még Bilkisz királynő kapott Salamontól. Itt kiderül az is, milyen hatalmas lehetett hogy ez az égi szekér, hiszen a karavánban lévő minden ember, szekér, ló, öszvér és teve felemelkedett vele. Ehhez viszont a frigyláda szolgáltatta az energiát.

„Kiindult a ládából egy felhő és fátyolként burkolta be azt, védve a napsugarak ellen. Nem más húzta a szekeret, mint ő maga (a láda energiája?) miközben egyrőfnyire a föld felszíne fölé emelkedett...és minden úgy haladt szekéré, n mint egy hajó a tengeren, mint egy sas a szelek szárnyán.” (Kebra Negest, 46–52. fejezet).

Ekkortájt fedezhették fel a cserét Jeruzsálem papjai, akik azonnal felelősségre vonták Salamont. A király kénytelen volt sereget küldeni fia karavánja után, és amikor elvesztették annak nyomait, Salamon rájött, hogy csúful becsapták. Az eseményeket természetesen titokban kellett tartani, hiszen ha kitudódik, hogy az oltalmazó szent láda már nincs Jeruzsálemben, ellenségei minden bizonnyal támadást indítottak volna. A papok tökéletesítették a másolatot, pótolták hiányosságait, sőt még Mózes kőtábláinak másolatát is elhelyezték a hamisítványban, amely természetesen nem működött, és már nem volt képes csodákra. Ezért szigorították a szentélybe lépés feltételeit is, így tökéletesen titokban tudták tartani a frigyláda eltulajdo-

nítását. Baina-lehkem útja Egyiptomon át vezetett, majd Waqerom etióp városban megállt egy kis időre. Az égi szekér sebességére jellemző, hogy egy nap alatt akkora utat lehetett vele megtenni, mint egy szekérkarakavánnal három hónap alatt. Innen már csak a herceg és néhány kiválasztott repült tovább a Makeda-hegy nevű fővárosba, ahová pár órán belül meg is érkeztek. A királyné hatalmas ünnepséget rendezett a szent Sion – a Kebra Negest így nevezi a frigyládát – megérkezésére. Harminckétezer ökröt és bikát áldoztak a tiszteletére. Napokig tartott a mulatozás és Beina-lehkem is elnyerte méltó jutalmát. Makeda, Etiópia és Sába – a sábai királyság a mai Jemen területén volt – királynője lemondott trónjáról a dicsőséges királyfi, Baina-lehkem javára, akit ettől kezdve I. Menelik királyként ismer a történelem.

A király első intézkedése a Sion ládájának biztonságba helyezése volt. A Makeda-hegy erődítményében, elkülönített részen építették fel a sátrat és a szentélyt – tehát a biztonsági előírások még itt is érvényben voltak – és a ládát, amely ragyogott, azaz még mindig működött, itt helyeztette el és őrzéséről éjjel-nappal háromszáz felfegyverzett őr, a Sion-őrök gondoskodtak. A frigyláda tehát a cserét követő harmadik napon már ebben az erődítményben állt, és itt is őrizték hosszú éveken keresztül, mígnem

szárazföldi úton Axumba (Etiópia) szállították, ahol állítólag ma is megtalálható a Szűz Mária templom rézkupolás kápolnájában, gondosan elzárva az avatatlan, kíváncsi szemek elől.

„Sába királynő országa, a Boldog Arábia már a régmúlté. Bár már szabadon tevékenykedhetnek a régészek ezen a területen, az átfogó történelmi elemzés erről az időszakról még várat magára. Az Arab-félszigeten kóborló törzseket Mohamed és az iszlám vasmarka egy hatalmas birodalomba tömörítette, és az ezt megelőző korok és birodalmak története fokozatosan kipárolgott az emberek emlékezetéből, hogy csak legendák és ősi romvárosok, valamint az arab kultúra iszlamizált hagyományainak formájában maradjon fenn.”

(Folytatása következik)

FELHASZNÁLT IRODALOM

- BENKE JÓZSEF: *Az Arab országok története I-II.* Alexandria kiadó.
- KERÉK BARBARA: *Kalandozások Jemenben. Történettudományi közlöny*, 133. évf. 2. füzet.
- SZILASSI PÉTER: *Sába királyné földje: Jemen. Földgömb*, 2000/4.
- CSORBA PÉTER: *Ázsiai tájak. Tájökológiai értékelés.* Debrecen, 1998, Kossuth Egyetemi Kiadó.
- Részlet Kriston Endre írásából. Internet.

